

รูปแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำตาลโตนดของชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี*

A MODEL FOR PRESERVING WISDOM IN PALM SUGAR PROCESSING AMONG VILLAGERS IN NOMG KHAO SUBDISTRICT THA MUANG DISTRICT KANCHANABURI PROVINCE

พระปลัดไพฑูรย์ ใจชื่น*, พระมหาประกาศิต ธิตธิปสิทธิกร, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ

Phrapalad Phaithun Chaichuen*, Phramaha Prakasit Thitipasitthikorn, Phrapalad Prapoj Yusamran

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: phaithun0512@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี 2) ต่อยอดผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และ 3) เสนอรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง 25 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนาด้วยการเล่าเรื่อง ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ทั้งราก ลำต้น ลูกตาล ใบตาล ซ่อดอก โดยเป็นส่วนประกอบของอาหารคาวและหวาน เช่น แกงคั่วหัวตาล จาวตาลเชื่อม ใบใช้มุงหลังคา ลำต้น ก้านใบ นำไปทำเก้าอี้ ด้านหัตถกรรมจักสาน ใบตาลอ่อนนำมาทำตะกร้า หมอน เสื่อ ไม้ตาลนำมาทำเฟอร์นิเจอร์ ด้านเกษตรกรรม ลูกตาลสดใช้เลี้ยงวัว ตัน ใบ ใช้ทำคอกสัตว์ ด้านพลังงาน เป็นเชื้อเพลิงในการทำน้ำตาลแอลกอฮอล์ ด้านอุตสาหกรรม นำไปทำถ่านกัมมันต์ใช้กับหน้ากากกรองอากาศ 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนด จากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการออกแบบตั้งแต่โครงสร้างรูปแบบบรรจุภัณฑ์ การใช้สี ภาพประกอบ การจัดวาง องค์ประกอบ การใช้ตัวอักษรตราสินค้า และการสื่อความหมาย การออกแบบโลโก้ ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตชุมชน และ 3) รูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี “TANS Model” ประกอบด้วย T = (Technique) คือ เทคนิคการ เรียนรู้ร่วมกัน A = (Action) คือ การลงมือปฏิบัติ N = (Networking) คือ เครือข่ายการมีส่วนร่วม S = (Sustainable) คือ เกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาตาลโตนด, พัฒนาผลิตภัณฑ์, รูปแบบการอนุรักษ์

Abstract

This research aims to 1) Study the wisdom of using palm sugar in Nong Khao Subdistrict Tha Muang District, Kanchanaburi Province, 2) Develop palm sugar processed products from the wisdom of local people in Nong Khao Subdistrict, Tha Muang District, Kanchanaburi Province, and 3) Propose a model for preserving palm sugar processed products from local wisdom. This is a participatory action research. The data were collected from 25 researchers and experts by selecting them specifically using an interview form. The data was analyzed in terms of content and presented in a descriptive way through storytelling. The research results found that 1) Study of wisdom in using the sugar palm including roots, trunks, palm fruits, palm leaves, and flower clusters as ingredients in both savory and sweet dishes such as palmyra curry, candied palm fruit, leaves used for thatching roofs, trunks and leaf stalks used to make chairs, in terms of handicrafts, young palm leaves are used to make baskets, pillows, mats, and palm wood is used to make furniture, in terms of agriculture, fresh palm fruits are used to feed cows, and trunks and leaves are used to make animal pens, in terms of energy, as fuel for making alcoholic sugar, in terms of industry, they are used to make activated carbon for use in air filters, 2) Development of processed palm sugar products from local wisdom by designing from the structure of the packaging, the use of colors, illustrations, composition the use of brand letters, and the meaning, the design of the logo that reflects the identity and way of life of the community, 3) The conservation model of palm sugar processing from local wisdom in Nong Khao Subdistrict, Tha Muang District, Kanchanaburi Province, “TANS Model” consists of T = (Technique) which is a technique of learning together, A = (Action) which is taking action N = (Networking) which is a network of participation, and S = (Sustainable) which is sustainable.

Keywords: Palmyra Wisdom, Product Development, Conservation Model

บทนำ

ภูมิปัญญาชาวบ้านถือว่าเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าของมวลมนุษยชาติ เป็นกระบวนทัศน์ หรือองค์ความรู้ของคนหรือกลุ่มคนในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง อันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือจากประสบการณ์ หรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรองสั่งสมมานาน คิดวิเคราะห์และนำมาใช้จนบังเกิดผล โดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย (Kaewdaeng, R., 1999) การส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยดำเนินการค้นหาปัญหา วิเคราะห์ศักยภาพ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านให้ได้มาตรฐานระดับสากล ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างพลังการพึ่งตนเอง และช่วยเหลือกันของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพ ตามแนวปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง (กองกลางกลุ่มพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2565) สำหรับชุมชนตำบลหนองขาว ในปัจจุบันการทำน้ำตาลโตนดยังเหลือเพียงบางหมู่บ้าน ส่วนใหญ่หันไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะเห็นว่าการทำตาลเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตราย เยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญ ไม่ได้ฝึกขึ้นตาลมาตั้งแต่เด็กทำให้กลัวการขึ้นตาล และไม่รู้เทคนิคการปาดตาล การเคี้ยวน้ำตาล ซึ่งเป็นเหตุให้มีการตัดต้นตาลโตนดมากขึ้น เพื่อนำไม้ไปใช้ประโยชน์ เช่น เฟอร์นิเจอร์ หรือ เครื่องใช้สอยในบ้านเรือน ทำให้อาชีพที่เกี่ยวกับต้นตาลโตนดที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีความผูกพันกับต้นตาลโตนดกำลังจะสูญหายไป การอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการผลิตน้ำตาลโตนดของชาวบ้านให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์และเป็นเสน่ห์ของผลิตภัณฑ์ที่เป็นทุนทางทรัพยากรของชุมชนซึ่งสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มจากฐานทุนทางภูมิปัญญาชุมชน ควบคู่กับการส่งเสริมการแปรรูป สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน จะเป็นช่องทางให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรและภูมิปัญญา เป็นกลไกให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตน้ำตาลโตนด ของชาวบ้านหนองขาว โดยรูปแบบกิจกรรมพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำตาลโตนด การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด การออกแบบโลโก้ของผลิตภัณฑ์น้ำตาล การสร้างเครือข่ายจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด และการจัดตลาดวัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านหนองขาว

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำตาลโตนดของชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยการศึกษาถึงภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ต่อยอดผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และค้นหารูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน องค์ความรู้ที่ได้จะเป็นรูปแบบและกลไกที่นำมาสู่การสืบสานอนุรักษ์ ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำตาลโตนด ให้คงอยู่กับชุมชน เป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่า สร้างสรรค์ให้เกิดเป็นมูลค่าเชื่อมโยงสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อเสนอรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษา คือ ศึกษาเฉพาะในพื้นที่ของชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ด้านรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง

(Purposive Sampling) รวมทุกพื้นที่ที่ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) รวม 25 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรีตำบลหนองขาว จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านพัฒนาชุมชน พัฒนาการจังหวัดกาญจนบุรี พาณิชยจังหวัดกาญจนบุรี นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 4 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี นักวิชาการพาณิชยกรรมปฏิบัติการ สำนักงานพาณิชย จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 3 ประชาชนชาวบ้านด้านการแปรรูปน้ำตาลโตนด จำนวน 6 คน

กลุ่มที่ 4 ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรการแปรรูปน้ำตาลโตนด จำนวน 7 คน

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย เทคนิค Participatory Workshop เทคนิค AIC เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ แบบสัมภาษณ์ โดยไม่กำหนดโครงสร้างในข้อคำถาม เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดให้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือในการวิจัย นอกจากตัวผู้วิจัยเองผู้วิจัยก็ยังเลือกใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบบันทึกข้อมูลกิจกรรม โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการบันทึกข้อมูลจากกระบวนการทำกิจกรรม ตามกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงจำแนกวิเคราะห์ เป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่เกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) โดยครอบคลุมประเด็นของเรื่องที่ทำ สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผลการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัย คือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์ และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย และในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบบรรยาย และพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นสรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยต้นตาลโตนดใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน ทั้งราก ลำต้น ลูกตาล ใบตาล ช่อดอก ดังนี้ สรรพคุณทางยา เป็นภูมิปัญญาในการใช้ตาลโตนด เริ่มตั้งแต่ ภูมิปัญญาการเพาะปลูกต้นตาลโตนด ภูมิปัญญาการขึ้นตาลโตนด ภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาล ภูมิปัญญาการทำอุปกรณ์และการดูแลอุปกรณ์ทำตาลโตนด ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำหวานจากดอกตาล โดยใช้เป็นส่วนประกอบของยารักษาโรค อาหาร ทั้งอาหารคาวและหวาน เช่น ผลตาลอ่อนที่ติดขั้วเรียกว่า “หัวตาล” นำไปผัด ทำแกงคั่ว ส่วนผลตาลแก่มีเมล็ดเป็นลอนตาลหรือลูกตาลสด น้ำตาลนำมาทำน้ำตาลสด หรือน้ำตาลโตนด เมล็ดนำไปเพาะ ผลแก่จะมีจาวตาลนำไปทำจาวตาล

เชื่อม เป็นต้น เครื่องใช้ เครื่องเรือน ใบแก ไข่มุกหลังคา ลำตัน ก้านใบ นำไปทำเก้าอี้ ฝ้ายบ้าน ท้องใบสด ของตาล นำไปทำเป็นเส้นใยสำหรับผูกพะวงไม้ไผ่ ต้นตาลแก่ใช้ทำเสาบ้าน โคนต้นตาลเอามาทำเรือเรียกว่า “เรืออีโปง” ด้านหัตถกรรมจักสาน ใบตาลอ่อนนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน ตะกร้า หมอน เสื่อ เส้นใยนนำมาทำกระดาดเส้นใย ส่วนโคนนำมาทำแปรงปัดฝุ่นหรือแปรงถูบ้านหรือใช้ผูกมุงหลังคา ส่วนไม้ตาลนำมาทำเป็นของตกแต่งบ้าน แก้วน้ำ เฟอร์นิเจอร์ พวงกุญแจ กรอบรูปหรือของที่ระลึกต่าง ๆ ไม้ตาลแก่ใช้ทำพัดหรือตาลปัตรพระ ด้านเกษตรกรรม ลูกตาลสดใช้เลี้ยงวัวใช้เป็นเชือกผูกคอกวัว ต้น ใบ ใช้ทำคอกสัตว์ ใบตาลใช้ทำปุ๋ย เส้นใยตาลใช้ซ่อมกระบอกไม้ไผ่ รองรับน้ำตาล ต้นตาลเผาเป็นถ่านในแปลงนาใช้ทำเสาท้ายเรือ เนื่องจากเนื้อไม้ของตาลสามารถแช่น้ำนาน ๆ ได้พลังงาน เป็นเชื้อเพลิงในการทำน้ำตาลแอลกอฮอล์ ซ่อดอกตาล เปลือกหุ้มเมล็ด ทำถ่านไฟ ด้านอุตสาหกรรม นำไปทำถ่านกัมมันต์ใช้กับหน้ากากกรองอากาศ หรือใช้อนุบาลตัวอ่อนโดยสรรพคุณของตาลโตนด

ผลการต่อยอดผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้เทคนิค AIC และเทคนิค Participatory workshop ประกอบด้วย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด การออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสร้างความโดดเด่นดึงดูดความสนใจ ในการวางแผนด้านการพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสร้างความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด การจัดหาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองขาว ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดในชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และข้อกำหนดหรือแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องประสบ ได้แก่ กำลังการผลิตได้น้อยไม่พอจำหน่าย เงินทุนน้อยยังไม่สามารถเพิ่มกำลังการผลิตได้ ขาดบุคลากรในการทำงาน 2) ด้านการพัฒนาคุณภาพของหีบห่อ บรรจุผลิตภัณฑ์ การวางแผนด้านการพัฒนาคุณภาพของบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด ผู้วิจัยได้เข้าพบนักพัฒนาสังคมเพื่อขอคำปรึกษาหาแนวทางในการวางแผน และได้หาผู้รับผิดชอบในการประสานงาน หลังจากได้ตัวหีบห่อผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดที่ได้มาตรฐาน และ 3) ด้านการพัฒนาหีบห่อบรรจุผลิตภัณฑ์ เพื่อปกป้องผลิตภัณฑ์ไม่ให้เกิดความเสียหาย การวางแผนด้านการพัฒนาการหีบห่อ บรรจุผลิตภัณฑ์เพื่อปกป้องผลิตภัณฑ์ไม่ให้เกิดความเสียหาย โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติของชุมชน เพื่อเป็นการกำหนดขั้นตอนการจัดทำแผนของชุมชนหนองขาว ระยะเวลาเดือนสิงหาคม ถึงเดือนกันยายน โดยมีเงื่อนไขและรายละเอียดต่าง ๆ ที่กำหนดของ ผู้ประกอบการในชุมชนหนองขาว และผู้วิจัยได้กำหนดไว้ซึ่งการพัฒนาหีบห่อบรรจุผลิตภัณฑ์ เพื่อความสะดวกขนส่งเคลื่อนย้ายและบริโภค ต้องจัดการควบคู่กับการออกแบบหีบห่อบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาออกแบบโลโก้ ผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ชุมชนจำนวน 3 ประเภท ประกอบด้วย ฝ้ายขาวม้าร้อยสี ต้นตาลโตนด พระปรารักษ์ วัดอินทาราม ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนองขาว โดยเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดที่บอกเล่าภาพลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองขาว ทำให้ผู้บริโภคจดจำแบรนด์ผลิตภัณฑ์ แปรรูปน้ำตาลโตนดได้

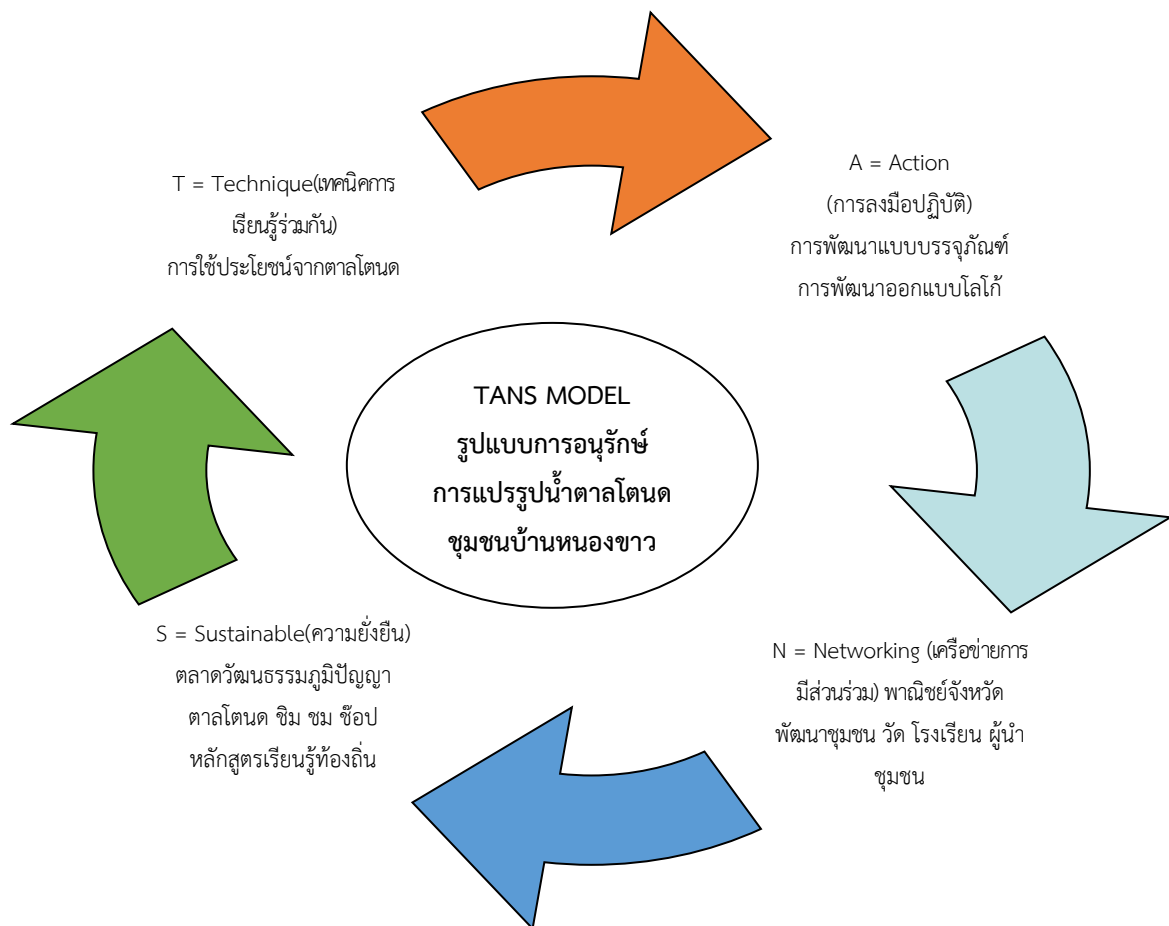

ภาพที่ 1 แปรนด์ผลิตภัณฑ์ แปรรูปน้ำตาลโดนดอง

ผลการเสนอรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโดนดองจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำบลหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้เทคนิค AIC เทคนิค Participatory Workshop คือ การสร้างเครือข่ายจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำตาลโดนดอง ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น เทศบาลตำบลหนองขาว พาณิชย์ จังหวัดกาญจนบุรี โดยในแต่ละกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ ในการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโดนดองจากภูมิปัญญาชาวบ้าน การหาผู้ทรงคุณวุฒิมาเป็นวิทยากรบรรยายให้องค์ความรู้ ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ บรรยายให้องค์ความรู้ด้านการออกแบบโลโก้ (Logo) จากอัตลักษณ์ชุมชน กลุ่มเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหางบประมาณ ส่งเสริมช่องทางการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่ายทั้ง Offline และ Online ของกลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลโดนดอง การจัดตลาดวัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านหนองขาว โดยสามารถสรุปการเสนอรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโดนดอง จากภูมิปัญญาชาวบ้าน “TANS MODEL” ประกอบด้วย T = Technique (เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน) หมายถึง กระบวนการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้าน ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโดนดองของชุมชนบ้านหนองขาว ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันด้านภูมิปัญญาการเพาะปลูกต้นตาลโดนดอง ภูมิปัญญาการขึ้นต้นตาลโดนดอง ภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาล ภูมิปัญญาการทำอุปกรณ์และการดูแลอุปกรณ์ทำตาลโดนดอง และภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำหวานจากช่อดอกตาล A = Action (การลงมือปฏิบัติ) หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้าน ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโดนดองของชุมชนบ้านหนองขาว มาพัฒนาต่อยอด โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโดนดองจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโดนดอง และการออกแบบโลโก้ (Logo) ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโดนดองจากอัตลักษณ์ชุมชน N = Networkig (เครือข่ายการมีส่วนร่วม) หมายถึง ภาวเครือข่ายการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโดนดองจากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นใน ชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี โดยการนำความคิดสร้างสรรค์ และนำภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโดนดอง มาสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย หน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการผลิตน้ำตาลโดนดอง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสนับสนุนด้าน

แหล่งเงินทุนให้กลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลโตนด การสนับสนุนด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมถึงการเชื่อมโยงและการเพิ่มช่องทางการกระจายสินค้า S = Sustainable (ความยั่งยืน) หมายถึง การนำภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนดของชุมชนบ้านหนองขาว มาพัฒนาต่อยอดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่น สืบสานวิถีคนตาลหนองขาว สู่วิถีคุณธรรม จริยธรรม ตามศาสตร์พระราชา โรงเรียนหนองขาวโกวิทพิทยาคม รายวิชาเพิ่มเติมการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด สืบสานความดี ตามศาสตร์พระราชา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปลูกฝังให้เด็กนักเรียน มีจิตสำนึกตระหนักและรู้คุณค่าของภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ในชุมชนของตนเอง รวมทั้งการจัดตลาดวัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านหนองขาวโดยมีเป้าหมายในการพัฒนา คือ การอนุรักษ์การใช้ประโยชน์จากตาลโตนด และการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพให้มีมาตรฐานและต่อยอดขยายผลอาชีพ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2 “TANS MODEL”

อภิปรายผล

ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด โดยต้นตาลโตนดใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน ทั้งราก ลำต้น ลูกตาล ใบตาล ช่อดอก ดังนี้ เป็นส่วนประกอบของอาหาร ทั้งอาหารคาวและหวาน เช่น ผลตาลอ่อน นำไปผัด ทำแกงคั่ว เมล็ดนำไปเพาะ ผลแก่จะมีจาวตาลนำไปทำจาวตาลเชื่อม ใบแก่ ใช้มุงหลังคา ลำต้น ก้านใบ นำไปทำเก้าอี้ ฝ้ายบ้าน

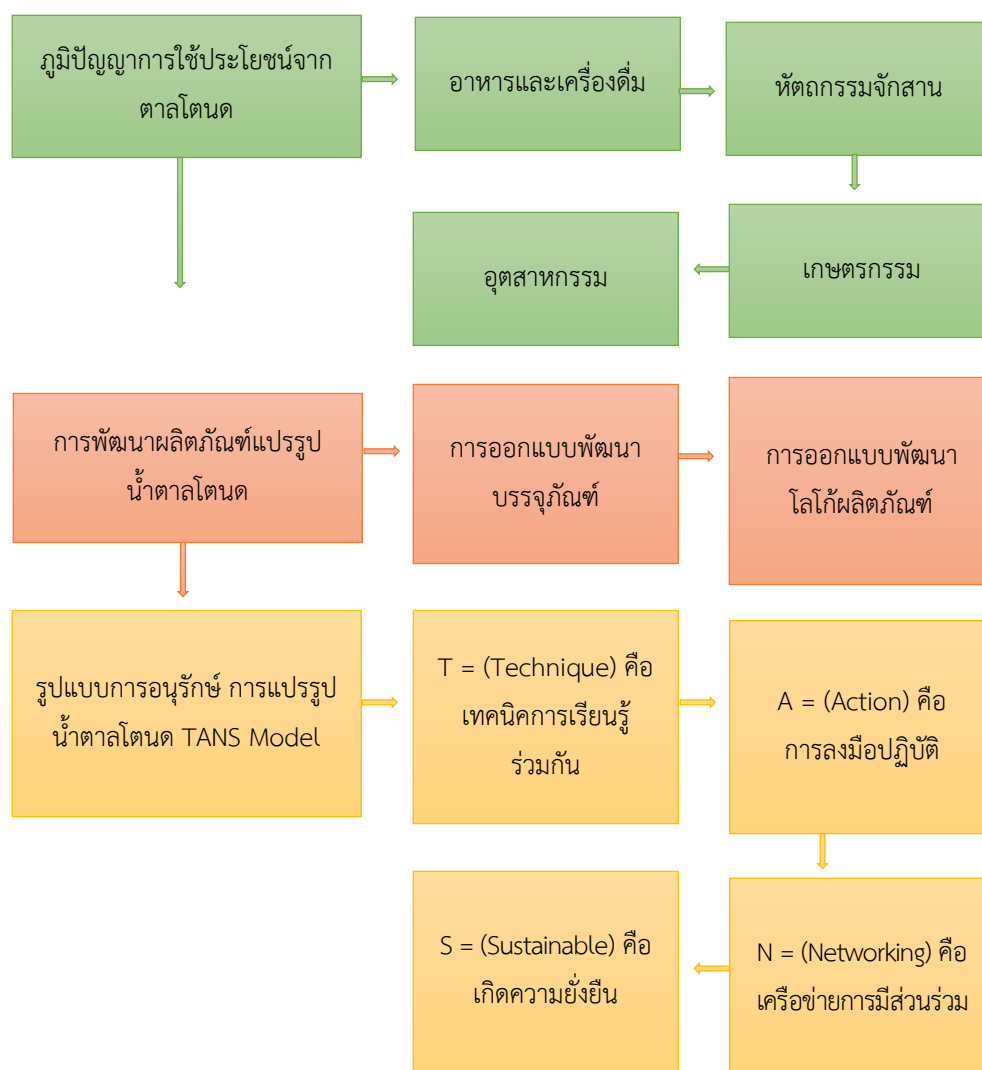
ท้องใบสดของตาล นำไปทำเป็นเส้นใยสำหรับผูกพะองไม้ไผ่ ตันตาลแก้ไข้ทำเส้าบ้าน ด้านหัตถกรรมจักสาน ใบตาลอ่อนนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน ตะกร้า หมอน เสื่อ เส้นใยนํามาทำกระดาดเส้นใย ส่วนโคนนำมาทำแปรงขัดฝุ่นหรือแปรงถูบ้านหรือใช้ผูกมุงหลังคา ส่วนไม้ตาลนำมาทำเป็นของตกแต่งบ้าน แก้วน้ำ เฟอร์นิเจอร์ พวงกุญแจ กรอบรูปหรือของที่ระลึกต่าง ๆ ไม้ตาลแก้ไข้ทำพัดหรือตาลปัตรพระ เป็นต้น ดังตัวอย่างของ สุวิมล อังควาณิช และ นภสมน นิจรัตน์ ที่สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนดพบว่า อาชีพการทำน้ำตาลโตนดแบบดั้งเดิมมีแนวโน้มลดลง เพราะถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม มิติแรกด้านสภาพนิเวศ มิติที่สองด้านสังคมวัฒนธรรม มิติที่สามด้านเศรษฐกิจ มิติที่สี่ด้านการศึกษา (สุวิมล อังควาณิช และนภสมน นิจรัตน์, 2560) ดังตัวอย่างของ จุฑารัตน์ นกแก้ว ที่สรุปว่า ตาลเป็นทรัพยากรท้องถิ่นของไทย มีการนำภูมิปัญญาตาลโตนดมาแก้ปัญหา พัฒนาอาชีพทำตาลจนทำให้ตาลกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้กับชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่า มีลักษณะวิถีแนวทางการปฏิบัติแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ปัจจุบันการประกอบอาชีพทำตาลมีจำนวนลดน้อยลงตามลำดับ ส่งผลทำให้ภูมิปัญญาตาลโตนดเริ่มเลือนหายไป หน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน ตระหนักถึงปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหา พัฒนาเพื่อให้อาชีพตาลคงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน (จุฑารัตน์ นกแก้ว, 2564)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างความโดดเด่นดึงดูดความสนใจ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองขาว เช่น รูปแบบผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดในชุมชน ความต้องการในการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 2) ด้านการพัฒนาคุณภาพของหีบห่อบรรจุผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และ 3) ด้านการพัฒนาหีบห่อบรรจุผลิตภัณฑ์ เพื่อปกป้องผลิตภัณฑ์ไม่ให้เกิดความเสียหาย เพื่อความสะดวกขนส่งเคลื่อนย้ายและบริโภค ดังตัวอย่างของ พระครูรัตนสุตาภรณ์ และพระราชรัตนสุธี ที่สรุปว่า การส่งเสริมการพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวทาง ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สมบูรณ์และเป็นระบบ ชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของอำเภอนินมะปราง ทรัพยากรการท่องเที่ยวของอำเภอนินมะปราง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของอำเภอนินมะปราง ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอนินมะปราง และเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในเขตอำเภอนินมะปราง (พระครูรัตนสุตาภรณ์ และพระราชรัตนสุธี, 2566) ดังตัวอย่างของ สุพจน์ สุณา และคณะ ที่สรุปว่า การสืบทอดต่อยอดพัฒนาตาลโตนดให้ออกมาในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นขนมตาล หรือน้ำตาลเมา น้ำตาลสด น้ำตาลปึก จาวตาล ตาลเชื่อม และมีแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำน้ำตาลนั้น ปัจจุบันมีสถาบันต่าง ๆ เข้ามาศึกษาหาความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นข้างต้น และมีหน่วยงานในระดับท้องถิ่นมีการสืบสานงานประเพณีเช่น ประเพณีไหว้ครูดาล ประเพณีแข่งกินตาล และมีการส่งเสริมและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดเป็นสินค้า OTOP ทั้งนี้ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน (สุพจน์ สุณา และคณะ, 2566)

รูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยสามารถสรุปการเสนอรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนด จากภูมิปัญญาชาวบ้าน “TANS MODEL” ประกอบด้วย T = Technique (เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน) หมายถึง กระบวนการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้าน ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนดของชุมชนบ้านหนองขาว ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันด้านภูมิปัญญาการเพาะปลูกต้นตาลโตนด

ภูมิปัญญาการขึ้นต้นตาลโตนด ภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาล ภูมิปัญญาการทำอุปกรณ์และการดูแลอุปกรณ์ทำตาลโตนด และภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำหวานจากช่อดอกตาล A = Action (การลงมือปฏิบัติ) หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้าน ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนดของชุมชนบ้านหนองขาว มาพัฒนาต่อยอด โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด และการออกแบบโลโก้ (Logo) ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดจากอัตลักษณ์ชุมชน N = Networkig (เครือข่ายการมีส่วนร่วม) หมายถึง ภาควิชาเครือข่ายการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นใน ชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยการนำความคิดสร้างสรรค์ และนำภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด มาสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย หน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการผลิตน้ำตาลโตนด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนให้กลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลโตนด การสนับสนุนด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมถึงการเชื่อมโยงและการเพิ่มช่องทางการกระจายสินค้า S = Sustainable (ความยั่งยืน) หมายถึง การนำภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนดของชุมชนบ้านหนองขาว มาพัฒนาต่อยอดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่น สืบสานวิถีคนตาลหนองขาว สุ่วถีคุณธรรม จริยธรรม ตามศาสตร์พระราชา โรงเรียนหนองขาวโกวิทพิทยาคม เพื่อปลูกฝังให้เด็กนักเรียน มีจิตสำนึก ตระหนักและรู้คุณค่าของภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ในชุมชนของตนเอง ดังตัวอย่างของ อธิศา ปานคง และคณะ ที่สรุปว่า วิธีการสร้างมูลค่าให้กับตาลโตนดในพื้นที่คาบสมุทร สหิงพระ ได้แก่ การจัดการด้านระบบขนส่ง คือ ช่องทางในการจำหน่ายสินค้าและการบริการด้านการขนส่ง การผลิตสินค้าให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการวัตถุดิบและทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าโดยมิให้เหลือใช้ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เป็นการแสดงถึงเครื่องหมายการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ได้รับการยอมรับเชื่อถือ และแนวทางการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่และการส่งออกผลิตภัณฑ์ไปตลาดต่างประเทศ (อธิศา ปานคง และคณะ, 2566) ดังตัวอย่างของ ขวัญชนก นัยเจริญ และคณะ ที่สรุปว่า การเล่านิทานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการป็นต้นตาล สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ผู้ป็นต้นตาลมีความเชื่อเหนืธรรมชาติเนื่องจากมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ภูมิปัญญา คือ ภูมิปัญญาการป็นต้นตาล และภูมิปัญญาการทำน้ำตาลโตนด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์จากวัสดุในท้องถิ่น นำตราสินค้ามาประยุกต์ใช้ได้แรงบันดาลใจ จากเรื่องราวภูมิปัญญาชาวบ้าน และภาพวาดเกี่ยวกับการผลิตน้ำตาลโตนด (ขวัญชนก นัยเจริญ และคณะ, 2565) ดังตัวอย่างของ สุนี คำนวลศิลป์ ที่สรุปว่า การทำตาลเพื่อเก็บน้ำตาลโตนดจากต้น ผู้ทำตาลโดยเฉพาะคนขึ้นตาลต้องมีความรู้ความชำนาญ ตั้งแต่การจำแนกเพศตาลและส่วนต่าง ๆ ของช่อดอกตาล เทคนิควิธีทำตาล การดูแลลักษณะสภาพของตาลระหว่างกระบวนการทำตาล ชนิดผลผลิตจากน้ำตาลโตนดสด และวิธีจำแนกสิ่งเกี่ยวกับตาล แสดงให้เห็นได้จากความหมายของคำและชื่อเรียก เป็นที่สังเกตว่า ผู้ที่ใช้คำเฉพาะและสามารถอธิบายถึงสิ่งที่เรียกเกี่ยวกับตาลได้เป็นอย่างดี คือ คนที่ทำตาลมานาน จึงมีแนวโน้มว่า ภูมิรู้เป็นพิเศษและวัฒนธรรมการทำตาลบางอย่างที่ถ่ายทอดผ่านคำจะสูญหายในรุ่นต่อ ๆ ไป (สุนี คำนวลศิลป์, 2562) และดังตัวอย่างของ จิรัชยา เจียวกิก และคณะ ที่สรุปว่า ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตของคนขึ้นตาลโตนด คือ การใช้ไม้ตะเคียนใส่ในก้นกระบอก ขณะน้ำตาลสดอยู่ในกระบอกไม้ไผ่เพื่อการเก็บรักษาไม่ให้บูดเสีย การแขวงตาลด้วยดินโคลนในนา ทำให้ต้นตาลโตนดไม่ส่งน้ำตาลไปเลี้ยงที่ดอก ส่งผลให้น้ำตาลจะไหลออกดี (จิรัชยา เจียวกิก และคณะ, 2567)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 รูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้านตำบลหนองขาว

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย โดยภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนดชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งต้นตาลโตนดใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน ทั้งราก ลำต้น ลูกตาล ใบตาล ช่อดอก สรุบได้ ดังนี้ สรรพคุณทางยา เป็นภูมิปัญญาในการใช้ตาลโตนดเป็นส่วนประกอบของยารักษาโรค อาหาร ทั้งอาหารคาวและหวาน เช่น ผลตาลอ่อนที่ดิดข้าวเรียกว่า “หัวตาล” นำไปผัด ทำแกงคั่ว ส่วนผลตาลแก่มีเมล็ดเป็นลอนตาล หรือลูกตาลสด น้ำตาลนำมาทำน้ำตาลสด หรือน้ำตาลโตนด เมล็ดนำไปเพาะ ผลแก่จะมีจาวตาลนำไปทำจาวตาลเชื่อม เป็นต้น เครื่องใช้ เครื่องเรือน ใบแก่ ใช้มุงหลังคา ลำต้น ก้านใบ นำไปทำเก้าอี้ ฝ้ายบ้าน ท้องโอบสด ของตาลนำไปทำเป็นเส้นใยสำหรับผูกพะองไม้ไผ่ ต้นตาลแก่ใช้ทำเสาบ้าน โคนต้นตาลเอามาทำเรือเรียกว่า “เรืออีโปง” หัตถกรรมจักสาน ใบตาลอ่อนนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน ตะกร้า หมอน เสื่อ เส้นใยนำมาทำกระดาดเส้นใย ส่วนโคนนำมาทำแปรงปัดฝุ่นหรือแปรงถูบ้านหรือใช้ผูกมุงหลังคา ส่วนไม้ตาลนำมาทำเป็นของตกแต่ง แก้วน้ำ เฟอร์นิเจอร์ พวงกุญแจ กรอบรูปหรือของที่ระลึกต่าง ๆ

ไม้ตาลแก่ใช้ทำพัดหรือตาลปัตร เกษตรกรรม ลูกตาลสดใช้เลี้ยงวัวใช้เป็นเชือกผูกคอกวัว ต้น ใบ ใช้ทำคอกสัตว์ ใบตาลใช้ทำปุ๋ย เส้นใยตาลใช้ซ่อมกระบอกไม้ไผ่รองรับน้ำตาล ต้นตาลเผาเป็นถ่านในแปลงนาใช้ทำเสา ทำเทียบเรือ เนื่องจากเนื้อไม้ของตาลสามารถแช่น้ำนาน ๆ ได้พลังงาน เป็นเชื้อเพลิงในการทำน้ำตาลแอลกอฮอล์ ซ่อดอกตาล เปลือกหุ้มเมล็ด ทำถ่านไฟ อุตสาหกรรม นำไปทำถ่านกัมมันต์ใช้กับหน้ากากกรองอากาศหรือใช้อนุบาลตัวอ่อน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด ในด้านการพัฒนาความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์และเพื่อความสะดวกในการขนส่ง การออกแบบ โลโก้ ผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนองขาว การเสนอรูปแบบ การอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนด จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เรียกว่า “TANS MODEL” ประกอบด้วย T = Technique (เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน) หมายถึง กระบวนการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้าน ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ของชุมชนบ้านหนองขาว ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันด้านอาหารและเครื่องดื่มจากตาล หัตถกรรม จักสาน เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ภูมิปัญญาการเพาะปลูกต้นตาลโตนด ภูมิปัญญาการขึ้นต้นตาลโตนด ภูมิปัญญา การเก็บน้ำหวานจากซ่อดอกตาล ภูมิปัญญาการทำอุปกรณ์และการดูแลอุปกรณ์ทำตาลโตนด และภูมิปัญญา การแปรรูปน้ำหวานจากซ่อ ดอกตาล A = Action (การลงมือปฏิบัติ) หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ ร่วมกันด้านภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนดของชุมชนบ้านหนองขาว มาพัฒนาต่อยอด โดยการพัฒนา ผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ น้ำตาลโตนด และการออกแบบโลโก้ (Logo) ของผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดจากอัตลักษณ์ชุมชน N = Networking (เครือข่ายการมีส่วนร่วม) หมายถึง ภาวเครือข่ายการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นใน ชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยการนำความคิดสร้างสรรค์ และนำภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด มาสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย หน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการผลิตน้ำตาลโตนด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุน ให้กลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลโตนด การสนับสนุนด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมถึงการเชื่อมโยงและ การเพิ่มช่องทางการกระจายสินค้า S = Sustainable (ความยั่งยืน) หมายถึง การนำภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จาก ตาลโตนดของชุมชนบ้าน หนองขาว มาพัฒนาต่อยอดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่น สืบสานวิถีคนตาลหนองขาว สู่วิถีคุณธรรม จริยธรรม ตามศาสตร์พระราชา โรงเรียนหนองขาวโกวิทพิทยาคม รายวิชาเพิ่มเติม การใช้ประโยชน์ จากตาลโตนด สืบสานความดี ตามศาสตร์พระราชา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน มีจิตสำนึก ตระหนักและรู้คุณค่า ของภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ในชุมชนของตนเอง ร่วมกัน อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาการใช้ ประโยชน์จากตาลโตนด นำความรู้ไปใช้ประโยชน์เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง รวมทั้งการจัดตลาดวัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านหนองขาวโดยมีเป้าหมายในการพัฒนา คือ การอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากตาลโตนด และการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพให้มีมาตรฐานและต่อยอดขยายผลอาชีพ โดยยึด หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “พอกิน พออยู่ พอประมาณ ด้วยภูมิปัญญาของชุมชน”

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากตาลโตนด ประกอบด้วย การเพาะปลูกตาล การขึ้นตาล การเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาล การทำอุปกรณ์และการดูแลอุปกรณ์ทำตาล การแปรรูปน้ำหวานจากดอกตาล การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการออกแบบตั้งแต่โครงสร้างรูปแบบบรรจุภัณฑ์ การใช้สีภาพประกอบ การจัดวางองค์ประกอบ การใช้ตัวอักษรตราสินค้า การสื่อความหมาย รวมทั้งการออกแบบโลโก้ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้ผู้บริโภคสามารถจดจำแบรนด์ผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดบ้านหนองขาวได้ และรูปแบบการอนุรักษ์การแปรรูปน้ำตาลโตนดจากภูมิปัญญาชาวบ้านตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี “TANS Model” ประกอบด้วย T = (Technique) คือ เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน A = (Action) คือ การลงมือปฏิบัติ N = (Networking) คือ เครือข่ายการมีส่วนร่วม S = (Sustainable) คือ เกิดความยั่งยืนจากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ควรส่งเสริมการนำผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีอยู่ในชุมชนมาทำเรื่องตลาดชุมชน และนำมาเชื่อมโยงบูรณาการกับสมาชิกชุมชน เพื่อการพัฒนายกระดับกลุ่มอาชีพให้มีมาตรฐานและต่อยอดขยายผลอาชีพ โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 2) สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดกาญจนบุรี ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงภูมิปัญญาตาลโตนด เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในชุมชนหนองขาว เช่น ไปไหว้พระปราสาทที่วัดอินทาราม เสร็จแล้วไปเที่ยวชมสวนตาลโตนด เรียนรู้ภูมิปัญญาจากฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เลือกซื้อของฝากของที่ระลึกจากผลิตภัณฑ์ชุมชน ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 1) กลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลโตนด ควรยกระดับผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และ 2) กลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลโตนด มีคนขึ้นตาลและทำน้ำตาลโตนดได้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และมีจำนวนลดน้อยลง ดังนั้น เทศบาลตำบลหนองขาว ควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนคนในชุมชนให้ถ่ายทอดการทำตาลโตนดสู่ลูกหลาน และมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้ประกอบอาชีพทำน้ำตาลโตนด ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการเปรียบเทียบรายได้และคุณภาพชีวิตของครัวเรือนที่มีการทำตาลเป็นหลักและครัวเรือนที่ทำตาลเป็นอาชีพเสริม และ 2) ควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาตาลโตนดหมวดต่าง ๆ เช่น อาหาร ยา สมุนไพร

เอกสารอ้างอิง

- กองกลางกลุ่มพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2565). คู่มือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ขวัญชนก นัยเจริญ และคณะ. (2565). การเล่านิทานและภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์น้ำตาลโตนด ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิจัยวรรณสารทางภาษาและวัฒนธรรม, 6(2), 137-154.
- จิรัชยา เจียวัก และคณะ. (2567). ตูเวาะ: วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของคนขึ้นตาลโตนดในตำบลจระรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 16(1), 81-96.
- จุฑารัตน์ นกแก้ว. (2564). ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดของไทย: การสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย. วารสารห้องสมุด, 65(1), 35-56.

- พระครูรัตนสุตาภรณ์ และพระราชรัตนสุธี. (2566). การพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิจัย วิชาการ, 6(3), 17-33.
- สุนี คำนวลศิลป์. (2562). ภูมิรู้และวัฒนธรรมการทำตาลโตนดของคนเพชรบุรีที่สะท้อนผ่านภาษา. วารสารภาษา และวัฒนธรรม, 38(1), 41-64.
- สุพจน์ สุนา และคณะ. (2566). แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำน้ำตาลโตนด ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. วารสารวิจัยและวิชาการบรรพชน, 1(1), 1-12.
- สุวิมล อังควาณิช และนภสมน นิจรัตน์. (2560). การทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม การปรับตัวสู่แนวโน้มการประกอบอาชีพ. วารสารรามคำแหงมนุษยศาสตร์, 32(1), 1-16.
- อติศา ปานคง และคณะ. (2566). การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาตาลโตนดในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ ท่ามกลางพลวัตสังคม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 29(2), 236-248.
- Kaewdaeng, R. (1999). Local Wisdom to Learning; Revolution in Thai Education. Bangkok: Matichon.